

Т. В. Уманець,

доктор економічних наук,

ORCID: 0000-0002-8852-4540,

e-mail: uman_tat@ukr.net,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних умовах інтеграції з країнами ЄС нормативно-правова база соціально-економічного розвитку регіонів України доповнюється з позицій сприяння децентралізації органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) відповідно до європейських вимог реформування вітчизняної економіки. Основними причинами вдосконалення управління регіонами з урахуванням досвіду розвинених країн світу є: незадовільний рівень фінансового забезпечення регіонів України; неналежне розмежування адміністративно-територіальних повноважень; непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами, недосконалість управління процесами формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні. Все це практично унеможливило збалансований розвиток як регіонів України, так і територіальних громад – основного на сьогодні суб'єкта соціально-економічного прогресу відповідної території.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Розглядом питань регіонального розвитку та формування методології регіональних досліджень займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: Д. Пальма, Г. Річардсон, Ф. Перру, М. Сторпер, Р. Уолкер, Б. Буркинський, З. Герасимчук, В. Чужиков та ін. Методологічні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів в умовах децентралізації знайшли своє відображення у працях таких зарубіжних вчених, як: А. Алчиан, Р. Барро, Т. Веблен, Е. Золта, Р. Коуз, Р. Масгрейв, У. Оутс, Д. Ромер, Р. Солоу, Ч. Тібу. Питанням розв'язання проблем удосконалення регіональної політики соціально-економічного розвитку регіонів в контексті децентралізації та адміністративно-територіальної реформи присвячені праці З. Варналія, Т. Бондарук, Б. Данилишина, В. Кравціва, М. Мельник, В. Мікловди, І. Сторонянської, О. Тищенко, М. Хвесика, С. Шульц тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Регіональні дослідження характеризуються постійним динамізмом та структурними змінами. Не достатньою мірою вивчені і потребують подальшого поглибленого наукового дослідження проблеми стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової де-

централізації з урахуванням сучасних викликів і загроз.

Метою статті є визначення викликів і загроз стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Соціально-економічний розвиток регіону доцільно розглядати як розвиток соціо-економічної системи у просторовому аспекті з урахуванням соціально-економічних детермінант. Це досить складний і багатогранний процес, який передбачає розв'язання найбільш гострих проблем, які існують в соціально-економічних територіальних підсистемах цілісної системи на даний момент шляхом застосування заходів, засобів і узгоджених дій центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами. До найбільш значимих проблем регіонального соціально-економічного розвитку України сьогодні слід віднести такі, як:

невідповідність наявної в Україні системи адміністративно-територіального устрою сучасним умовам господарювання та вимогам ефективності публічної влади;

зростання ресурсо- та енергоємності виробництва;

збереження сировинної орієнтації економіки регіонів України;

незбалансованість та диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів;

недосконалість механізмів фінансово-бюджетного стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

Використання механізмів державного управління має надавати динамізм регіональному розвитку, залучати ресурсний потенціал регіонів, використовувати переваги відповідної території. І тут державна регіональна політика покликана передбачити створення ефективної діючої влади, здійснити фінансово-економічне та нормативно-правове забезпечення на основі поєднання загальнодержавних і місцевих інтересів.

Важливим суб'єктивним чинником у процесах регіонального розвитку є розпочата реформа децентралізації. Аналіз нормативно-правових документів [1-8] дає можливість сподіватись на успішність ре-

лізації заходів щодо регіонального соціально-економічного розвитку. Обґрунтуванням вищезазначеного є те, що нові підходи до державної регіональної політики розвитку передбачають орієнтацію на децентралізацію державної влади, партнерство між різними її рівнями та із неурядовим сектором, взаємозалежність економічного розвитку та рівня самодостатності регіонів. У даний час в Україні перетнулися проблеми фінансування видатків розвитку на місцевому рівні з новими викликами, що диктуються сучасними реформами в країні, які доводять необхідність кардинальних змін у практиці управління фінансовими ресурсами не тільки на рівні держави, але й її регіонів, територіальних громад з метою усунення диспропорцій фінансової забезпеченості окремих територій, зниження напруги у міжбюджетних відносинах.

Отже, вирішити ці проблеми можна не тільки завдяки оновленню або поліпшенню елементів системи управління, що неналежно функціонують, але й забезпеченню процесів регулювання децентралізації, яка є важливим чинником досягнення ефективності державного управління.

Основною місією децентралізації в Україні є «передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізувати найбільш успішно» [9].

Розрізняють такі види децентралізації [10-16]:

політична: делегуванням політичної влади на місця – субнаціональним органам управління, які політично підзвітні місцевим виборцям;

адміністративна: передача певних управлінських функцій (розширення прав і компетенцій) місцевим органам влади;

ринкова: питання оптимізації виробничих процесів на засадах використання ринкових механізмів;

економічна: запровадження делегування та повного скасування обмежень на приватний бізнес, який конкурує з державними підприємствами;

фіскальна: передача ресурсів з центра на місця, тобто розширення прав і компетенцій органів місцевого самоврядування у сфері місцевих фінансів;

бюджетна: набуття органами місцевого самоврядування видаткових повноважень щодо забезпечення власних самоврядних функцій шляхом розподілу видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, делегованих повноважень, розширення фінансової автономії місцевих бюджетів шляхом спрощення процедури здійснення місцевих запозичень, розширення доступу до вітчизняного та міжнародного фінансового ринку.

Останні дві у сукупності утворюють такий вид децентралізації як фінансова. Вона є найбільш повним і, можливо, найбільш прозорим видом децентралізації, оскільки прямо пов'язана з бюджетними практиками; підвищує рівень конкуренції серед місцевих органів влади, забезпечує зростання ефектив-

ності, тому, що органи місцевого самоврядування мають більш точну інформацію про потреби своїх резидентів на відміну від центральної влади.

Ми погоджуємось з думкою Р. Масгрейва, що фінансова децентралізація повинна базуватись на таких принципах, як [15]:

принцип відповідності: прийняття рішення про виробництво суспільних благ має покладатися на громадян, які проживають на території, на якій надаватимуться відповідні послуги, та які фінансують їх виробництво шляхом сплати податкових платежів;

принцип централізованого перерозподілу: політика розподілу повинна проводитися центральними органами влади, оскільки вони володіють необхідними для цього інструментами;

принцип фінансового вирівнювання: забезпечення міжбюджетного вирівнювання серед краще та гірше забезпеченими адміністративно-територіальними одиницями має проводитися на центральному рівні;

принцип національних бажаних благ: надання благ, які є важливими з позиції підтримки національних інтересів або виробництво яких характеризується просторовими зовнішніми ефектами, може стимулюватися центральними органами влади за рахунок надання цільових трансфертів на їх виробництво.

Умови формування місцевих бюджетів повинні створювати зацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні доходів і ефективному використанні бюджетних коштів. Однак, аналіз місцевих бюджетів України свідчить про те, що існуючі підходи до їх формування не створюють для місцевих органів влади економічних стимулів до розвитку своїх регіонів, розширення власної податкової бази та до ефективного використання бюджетних коштів. Спостерігається тенденція до зростання залежності місцевих бюджетів від централізованих рішень. Забезпечення ефективності управління бюджетними ресурсами суттєво ускладнене наявністю проблем у самій структурі місцевих бюджетів, а також їх вертикальною та горизонтальною розбалансованістю. В системі органів місцевого самоврядування розподіл функціональних і витратних повноважень здійснюється без обліку принципу фінансових можливостей цих органів. За бюджетами сіл, їх об'єднаннями, селищами, містами районного значення закріплено однаковий перелік функціональних і витратних повноважень. Але в Україні є такі сільські бюджети, де питома вага витрат на управління перевищує 80%, а це, у свою чергу, свідчить про відсутність у них джерел фінансування видатків розвитку територій. Саме цим пояснюється той факт, що частина повноважень ОМС деяких сіл, селищ, міст районного значення фактично фінансується з районних бюджетів.

Як і раніше, органи місцевого самоврядування і досі не мають дієвих інструментів для збільшення

податкових надходжень до місцевих бюджетів. Вони й надалі залишаються позбавленими впливу на базу оподаткування, ставки, правила адміністрування податків, які визначаються на центральному рівні. Так, наприклад, дестимулюючим чинником розширення власної податкової бази місцевих бюджетів є існуючий підхід до надання дотацій вирівнювання: податки, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, включаються в систему вирівнювання без встановлення будь-яких обмежень відносно обсягів або питомої ваги податкових надходжень місцевих бюджетів, які можуть бути перераховані в державний бюджет. На жаль, відсутні також повноваження ОМС щодо мобілізації ресурсів, пов'язаних із детінізацією економіки, легалізацією заробітної плати.

Механізми фінансування шляхом передачі між бюджетами різних рівнів трансфертів видозмінено шляхом упровадження нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податком на прибуток і податком на доходи фізичних осіб) залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в розпорядженні місцевих бюджетів. Це сприяє ресурсному забезпеченню місцевих бюджетів та стимулює ОМС до залучення додаткових надходжень і розширення бази оподаткування. Зміни в структурі міжбюджетних трансфертів для різних рівнів місцевих бюджетів передбачають ліквідацію всіх існуючих видів спеціалізованих трансфертів та впровадження замість них універсальних дотацій і субвенцій, а саме [1]:

- базова дотація;
- освітня субвенція;
- субвенція на підготовку робітничих кадрів;
- медична субвенція;
- субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм;
- реверсна дотація з місцевих бюджетів державному бюджету.

Введено довгострокові порядки використання коштів за субвенціями, а невикористані кошти за даним видом трансферту в кінці року не вилучаються до державного бюджету, а спрямовуються на оновлення матеріально-технічної бази відповідних закладів (освітніх, медичних). Активізується участь громади у прийнятті рішень щодо управління ресурсами місцевих бюджетів та покращуються механізми ОМС перед населенням (бюджетні документи як інструмент фінансового менеджменту, що допомагає громадянам одержати необхідні відомості про програми, послуги і стратегію ОМС).

Але незважаючи на всі перетворення бюджетної системи України, досі поточні видатки переважають над видатками розвитку. Це значно обмежує розвиток територій та підвищує залежність управлінських рішень ОМС від центральної влади, яка в більшості випадків у ручному режимі розподіляє фінансовий ресурс між конкретними територіальними

громадами. Включення основних видів фактичних витрат місцевих бюджетів до складу витрат, які враховуються при визначенні обсягів дотацій вирівнювання, не стимулюють місцеві органи влади до раціонального використання бюджетних коштів. У фінансуванні витрат з кожним роком все більш важливу роль відіграють трансферти з державного бюджету, за рахунок яких фінансується більш ніж половина витрат місцевих бюджетів (без бюджету м. Києва). Переважна частина трансфертів (45%) має цільове призначення.

Необхідною складовою фінансової децентралізації є створення фінансово спроможних і самодостатніх територіальних громад. Цей процес змінив підхід до фінансування розвитку територій в останні часи:

по-перше, відбувся перехід від політики фінансування задекларованих публічних послуг до фінансування фактично наданих послуг;

по-друге, оптимізовано перелік публічних послуг і способів їх фінансового забезпечення шляхом суттєвого розширення освітньої і медичної функцій ОМС;

по-третє, зазнало зрушень питання монополії на ринку надання публічних послуг з боку комунальних чи державних закладів та установ. Це створює умови для формування конкурентного середовища на ринку публічних послуг, поліпшує якість і своєчасність їх надання, приводить у відповідність співвідношення ціни і якості надання послуги.

Висновки і пропозиції. Фінансова децентралізація влади створила нові можливості для розвитку територій через нові підходи до фінансування й управління сферами життєдіяльності громад (освіта та охорона здоров'я), збільшення джерел наповнення місцевих бюджетів, розширення управлінських повноважень ОМС і можливостей щодо державно-приватного та міжмуніципального партнерства, збільшення обсягів підтримки реалізації проектів соціально-економічного та інфраструктурного розвитку територій (однойменні субвенції з державного бюджету, державного фонду регіонального розвитку). Але дискусійними залишаються питання взаємовідносин між такими рівнями як територіальна громада – район – область – держава, фінансування програм розвитку територій. Не розглядається питання економічної самодостатності територіальної громади, яке змогло б, за умови раціонального використання ресурсної бази, зміцнити її та покращити фінансовий стан. Отже, розвиток територіальної громади на локальному рівні можливий лише за умови формуванні правильної державної політики та політики органів місцевого самоврядування, побудованій на засадах фінансової децентралізації.

Література

1. **Бюджетний** Кодекс України № 2456- VI від 08 липня 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. **Про засади** державної регіональної

політики : Закон України від 5 лютого 2015 року № 156-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

3. **Про добровільне** об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

4. **Про внесення** змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.

5. **Про затвердження** Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

6. **Зміни**, що вносяться до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1089 // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/1089-2017-n>.

7. **Про добровільне** об'єднання територіальних громад: Закон України № 157-VIII від 05.02.2015 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

8. **Про затвердження** Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.

9. **Об'єднання** громад // Децентралізація влади. URL: <http://decentralization.gov.ua/region>.

10. **World Bank** Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia. 2001. P. 3-11.

11. **Місцеве** самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук]. Київ: Рада Європи, 2017. 110 с.

12. **Бикадорова Н. О.** Податкові доходи у фінансовій децентралізації місцевого самоврядування. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2010. Вип. 7(1). С. 74-83. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/escnof_2010_7\(1\)_10.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/escnof_2010_7(1)_10.pdf).

13. **Бикадорова Н.О.** Фінансова децентралізація місцевого самоврядування. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 2(20). С. 145-151.

14. **Сало Т.В.** Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С. 324-330. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/efdu_2013_35_42.pdf.

15. **Хамініч С.Ю., Климова В.М.** Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2011. №5. С.20-26.

16. **Усков І.В.** Децентралізація як основа становлення фінансово самостійних місцевих органів влади. *Бізнес Інформ. Серія «Регіональна економіка»*. 2012. Вип. 3. С. 107-110.

References

1. Biudzhetni Kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. (No. 2456-VI of July 08, 2010). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].

2. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 roku № 156-VIII [On the Principles of State Regional Policy: Law of Ukraine of February 5, 2015 No. 156-VIII]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19> [in Ukrainian].

3. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad : Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 roku № 157-VIII [On voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine of February 5, 2015 No. 157-VIII]. *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [in Ukrainian].

4. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy : Zakon Ukrainy vid 28.12.2014 r. № 71-VIII [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Legislative Acts of Ukraine on Tax Reform: Law of Ukraine of December 28, 2014 No. 71-VIII]. *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serpnia 2014 r. № 385 [On Approving the State Regional Development Strategy for the Period up to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 6, 2014 No. 385]. *zakon0.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].

6. Zminy, shcho vnosiatsia do Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 hrudnia 2017 r. № 1089 [Amendments to the State Strategy for Regional Development for the Period up to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 20, 2017 No. 1089]. *zakon0.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/1089-2017-n> [in Ukrainian].

7. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy № 157-VIII vid 05.02.2015 r. [On the voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine No. 157-VIII of 05/02/2015]. *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: Postanova KMU № 214 vid 08.04.2015 r. [On Approval of the Methodology of Forming Able Territorial Communities: CMU Resolution No. 214 of April 8, 2015]. *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

9. Obiednannia hromad [Uniting communities]. *Decentralization of power*. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/region> [in Ukrainian].

10. World Bank Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia. 2001. P. 3-11.

11. Lelechenko A.P., Vasylieva O.I., Kuibida V.S., Tkachuk A.F. (2017). Mistseve samovriadiuvannia v umovakh detsentralizatsii povnovazhen [Local self-government in the conditions of decentralization of powers]. Kyiv, Rada Yevropy [in Ukrainian].

12. Bykadorova N. O. (2010). Podatkovi dokhody u finansovii detsentralizatsii mistsevoho samovriaduvannya [Tax revenues in financial decentralization of local self-government]. *Ekonomichni nauky. Seriya: Oblik i finansy – Economic sciences. Series: Accounting and Finance*, Issue 7(1), pp. 74-83. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2010_7\(1\)_10.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2010_7(1)_10.pdf) [in Ukrainian].

13. Bykadorova. N.O. (2010). Finansova detsentralizatsiia mistsevoho samovriaduvannya [Financial decentralization of local self-government]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2(20), pp. 145-151 [in Ukrainian].

14. Salo T. V. (2013). Detsentralizatsiia finansovoi systemy: stan ta otsinka rivnia v Ukraini [Decentralization of the Financial System: State and Level Assessment in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Public administration efficiency*, Issue 35, pp. 324-330. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/jpdf/efdu_2013_35_42.pdf [in Ukrainian].

15. Khaminich S.Yu., Klymova V.M. (2011). Osoblyvosti fiskalnoi detsentralizatsii v umovakh rozvytku natsionalnoho hospodarstva Ukrainy [Features of fiscal decentralization in the conditions of development of national economy of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya «Ekonomika» – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Economy Series*, 5, pp. 20-26 [in Ukrainian].

16. Uskov Y.V. (2012). Detsentralyzatsiia kak osnova stanovlennia finansovo samostoiatelnykh mestnykh orhanov vlasty [Decentralization as a basis for becoming financially independent local authorities]. *Biznes Inform. Seriya «Rehionalna ekonomika» – Business Inform. Regional Economy Series*, Issue 3, pp. 107-110 [in Ukrainian].

Уманець Т. В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації

Актуальність. У сучасних умовах інтеграції з країнами ЄС нормативно-правова база соціально-економічного розвитку регіонів України доповнюється з позицій сприяння децентралізації органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) відповідно до європейських вимог реформування вітчизняної економіки. Основними причинами вдосконалення управління регіонами з урахуванням досвіду розвинених країн світу є: незадовільний рівень фінансового забезпечення регіонів України; неналежне розмежування адміністративно-територіальних повноважень; непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами, недосконалість управління процесами формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні. Все це практично унеможливує збалансований розвиток як регіонів України, так і територіальних громад – основного на сьогодні суб'єкта соціально-економічного прогресу відповідної території.

Мета та завдання. Визначення викликів і загроз стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації.

Результати. У статті наводяться результати теоретичного і практичного дослідження за процесом стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. Визна-

чено найбільш значимі проблеми соціально-економічного розвитку України. Розкрито роль державної регіональної політики при розв'язанні цих проблем. Обґрунтовано роль децентралізації як чинника регіонального розвитку. Розкрито суть поняття «децентралізація» та її видів, означено її основну місію. Наведено результати спостережень за процесами фінансової децентралізації органів місцевого самоврядування та територіальних громад. Виявлено позитивні зрушення та загрози щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації.

Висновки. Фінансова децентралізація влади створила нові можливості для розвитку територій через нові підходи до фінансування й управління сферами життєдіяльності громад (освіта та охорона здоров'я), збільшення джерел наповнення місцевих бюджетів, розширення управлінських повноважень ОМС і можливостей щодо державно-приватного та міжмуниципального партнерства, збільшення обсягів підтримки реалізації проектів соціально-економічного та інфраструктурного розвитку територій. Але дискусійними залишаються питання взаємовідносин між такими рівнями як територіальна громада – район – область – держава, фінансування програм розвитку територій. Не підлягають дослідженню питання економічної самодостатності територіальної громади, які змогли б, за умови раціонального використання ресурсної бази, зміцнити її та покращити фінансовий стан. Отже, розвиток територіальної громади на локальному рівні можливий лише за умови формуванні правильної державної політики та політики органів місцевого самоврядування, побудованій на засадах фінансової децентралізації.

Ключові слова: регіон, соціально-економічний розвиток, децентралізація, фінансова децентралізація, регіональна державна політика, бюджетна політика, місцеве самоврядування.

Уманец Т. В. Стимулирование социально-экономического развития регионов Украины на основах финансовой децентрализации

Актуальность. В современных условиях интеграции со странами ЕС нормативно-правовая база социально-экономического развития регионов Украины дополняется с позиций проведения децентрализации органов местного самоуправления в соответствии с европейскими требованиями реформирования отечественной экономики. Основными причинами усовершенствования управления регионами с учетом опыта развитых стран мира являются: неудовлетворительный уровень финансового обеспечения регионов Украины; ненадлежащее разграничение административно-территориальных полномочий; непроизводительное распределение и перераспределение доходов и расходов между государством и регионами; несовершенство управления процессами формирования и использования финансовых ресурсов на местном уровне. Все это делает практически невозможным сбалансированное развитие как регионов Украины, так и территориальных общин – основного на сегодняшний день субъекта

социально-экономического прогресса определенной территории.

Цель и задачи. Определение вызовов и угроз стимулирования социально-экономического развития регионов на основе финансовой децентрализации.

Результаты. В статье приводятся результаты теоретического и практического исследования процесса стимулирования социально-экономического развития регионов Украины на основе финансовой децентрализации. Определены наиболее значимые проблемы социально-экономического развития Украины. Раскрыта роль государственной региональной политики при решении этих проблем. Обоснована роль децентрализации как фактора регионального развития. Раскрыта сущность понятия «децентрализация» и ее видов, обозначена ее миссия. Приведены результаты наблюдений за процессами финансовой децентрализации органов местного самоуправления и территориальных общин. Выявлены положительные изменения и угрозы относительно стимулирования социально-экономического развития регионов на основе финансовой децентрализации.

Выводы. Финансовая децентрализация власти создала новые возможности для развития территорий посредством новых подходов к финансированию и управлению сферами жизнедеятельности общин (образование и охрана здоровья), увеличения источников наполнения местных бюджетов, расширения управленческих полномочий органов местного самоуправления и возможностей относительно государственно-частного и межмуниципального партнерства, увеличения объемов поддержки реализации проектов социально-экономического и инфраструктурного развития территорий. Однако дискуссионными остаются вопросы взаимоотношений между такими уровнями как территориальная община – район – область – государство; финансирование программ развития территорий. Не рассматривается вопрос экономической самостоятельности территориальных общин, которое смогло бы, при условии рационального использования ресурсной базы, укрепить ее и улучшить финансовое положение. Следовательно, развитие территориальной общины на локальном уровне возможно только при условии формирования правильной государственной политики и политики органов местного самоуправления, построенной на основе финансовой децентрализации.

Ключевые слова: регион, социально-экономическое развитие, децентрализация, финансовая децентрализация, региональная государственная политика, бюджетная политика, местное самоуправление.

Umanets T. Stimulating the socio-economic development of the regions of Ukraine on the basis of financial decentralization

Relevance. In modern conditions of integration with the EU countries, the regulatory framework of the socio-

economic development of the regions of Ukraine is supplemented from the standpoint of decentralization of local authorities in accordance with European requirements for reforming the domestic economy. The main reasons for improving regional management, taking into account the experience of developed countries of the world, are: unsatisfactory level of financial support for the regions of Ukraine; improper delineation of administrative-territorial powers; unproductive distribution and redistribution of income and expenses between the state and regions; imperfect management of the processes of formation and use of financial resources at the local level. All this makes the balanced development of both the regions of Ukraine and territorial communities, the main subject of socio-economic progress of a certain territory, virtually impossible.

Goal and tasks. Identification of challenges and threats to stimulate the socio-economic development of regions on the basis of financial decentralization.

Results. The article presents the results of a theoretical and practical study of the process of stimulating the socio-economic development of the regions of Ukraine based on financial decentralization. The most significant problems of socio-economic development of Ukraine are identified. The role of state regional policy in solving these problems is revealed. The role of decentralization as a factor in regional development is substantiated. The essence of the concept of "decentralization" and its types is revealed, its mission is indicated. The results of observations of the processes of financial decentralization of local governments and territorial communities are presented. Positive changes and threats were identified regarding the stimulation of the socio-economic development of the regions based on financial decentralization.

Findings. The financial decentralization of power has created new opportunities for the development of territories through new approaches to financing and managing the areas of community life (education and health), increasing the sources of local budgets, expanding the managerial powers of local governments and opportunities for public-private and inter-municipal partnerships, increasing the volume of supporting the implementation of projects of socio-economic and infrastructural development of territories. However, the issues of relations between such levels as the territorial community – district – region – state; financing of territorial development programs. The issue of economic self-sufficiency of territorial communities is not considered, which could, provided the rational use of the resource base, strengthen it and improve the financial situation. Consequently, the development of a territorial community at the local level is possible only if the correct state policy and the policy of local authorities based on financial decentralization are formed.

Keywords: region, socio-economic development, decentralization, financial decentralization, regional state policy, budget policy, local government.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2019

Прийнято до друку 10.09.2019